

УДК 004.825

Г.В. Єфімов

Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Львів

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ШТАТНИХ СТРУКТУР, ФОРМ І СПОСОБІВ ПІДГОТОВКИ ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ ОПЕРАТИВНО-СТРАТЕГІЧНОЇ ЛАНКИ ПРОВІДНИХ КРАЇН СВІТУ ТА НАТО: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Стаття присвячена аналізу деяких аспектів сучасних воєнних реформ, які притаманні провідним країнам світу та НАТО щодо удосконалення організаційно-штатних структур ланок управління оперативно-стратегічного рівня, внесення коректив у форми і способи підготовки штабів об'єднаних оперативних формувань збройних сил США, Великобританії та інших країн альянсу. Основна увага зосереджена на змінах в системі їх оперативної підготовки виходячи із набутого досвіду під час виконання бойових завдань у воєнних конфліктах початку XXI століття, визначається необхідність їх вивчення з метою трансформації системи підготовки органів управління Збройних Сил України.

Ключові слова: оперативна підготовка штабів, нетрадиційні воєнні операції, концепція «об'єднаності», трансформація системи оперативної підготовки.

Вступ

Постановка проблеми. Двадцять перше століття принесло нові виклики безпеці суспільства, інші способи і форми застосування військ (сил), підходи до їх підготовки. Кардинальні зміни у глобальному розташуванні сил, привели представників політичної еліти та воєнних теоретиків провідних країн світу до усвідомлення необхідності переосмислення сучасних загроз національній безпеці, відповідно виникла необхідність нового погляду на інститут воєнної організації держав (ВОД), зокрема на способи підготовки органів управління, військ (сил).

Разом з цим, продовжує зберігатися тенденція опори на збройні сили (ЗС), які призначаються тепер для ліквідації різноманітних кризових ситуацій в різних умовах обстановки, а не лише для відбиття зовнішньої агресії, з акцентом на локалізацію нетрадиційних, особливо так званих «асиметричних загроз». Відповідно до визначення Комітетом начальників штабів збройних сил (ЗС) США, «асиметричною», вважається війна, у якій одна зі сторін має значну перевагу в будь-чому стосовно іншої. «Асиметрична війна», як правило, ведеться більш слабкою стороною шляхом використання нетрадиційних засобів з метою зменшення або нейтралізації переваг противника. Асиметричні загрози пов'язуються американськими фахівцями зі значним ступенем невизначеності у відношенні потенційних джерел військових і інших загроз, форм і засобів ведення війни в майбутньому. [14].

У тих воєнно-політичних умовах, що склалися, історичні, територіальні, економічні, етнічні й конфесійні суперечності можуть стати причиною збройних конфліктів. Ці процеси з погляду національної безпеки, усе більш набувають характеру безпосередньої воєнної загрози.

Узагальнення існуючих за кордоном поглядів на джерела виникнення, сутність і характер воєнних конфліктів на рубежі 2030 року дозволяють зробити

висновок про те, що в умовах зменшення імовірності розв'язання широкомасштабної війни із застосуванням ядерної зброї, не знижується імовірність виникнення воєнних конфліктів регіонального і локального характеру. При цьому звичайна, класична війна стає усе менш ймовірною формою застосування військової сили, що викликало необхідність переносу акцентів у бойовій і оперативній підготовці збройних сил провідних країн світу і НАТО.

В таких умовах, вивчення практичного досвіду передових держав світу, стає вкрай необхідним для вирішення комплексу завдань пов'язаних з удосконаленням не тільки організаційно-штатних структур, а і форм і способів підготовки органів управління оперативно-стратегічної ланки ЗС України, обумовлює нові підходи до їх удосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зміщення акцентів в переліку загроз національній безпеці призвело до зміни поглядів на воєнне будівництво в цілому і визначенню нових завдань безпосередньо ЗС. Одними з перших до такого рішення прийшли воєнні теоретики західних держав США, Німеччини, Великобританії, Канади, які наділені конструктивним стратегічним та оперативним мисленням. Вони зробили спробу систематизувати нові тенденції у військовій справі. Так, у результаті упорядкування раніше розробленої класифікації дій ЗС США багаточисельні полувоєнні операції отримали спеціальну назву «Дії (операції) в умовах миру або відсутності війни» [4, 5, 9, 10].

Західні фахівці визначають, що різноманітність нетрадиційних воєнних операцій вимагає перегляду підходів до організації взаємодії ЗС із невоєнними державними і комерційними структурами на основі нових принципів, підходів щодо подальшого розвитку видів, форм і способів дій військ (сил) та їх підготовки. Уперше термін «нетрадиційні воєнні операції» знайшов офіційне визначення в 1993 році в польовому статуті сухопутних військ (СВ) США FM 100-5, в якому визначено тринадцять подібних операцій. По-

дальший розвиток питання підготовки і ведення нетрадиційних воєнних операцій знайшов відображення в статутних документах ЗС США: FM 100-23 (“Миротворчі операції”), FM 3-07.7 (“Внутрішньодержавні операції”), FM 3-19.15 (“Цивільні безпорядки”), настанові комітету начальників штабів 3-07.4 (“Спільні операції проти наркобізнесу”) тощо [10-12].

Західні фахівці підкреслюють можливість як бойового, так і мирного характеру операцій в умовах відсутності війни. При цьому відмічається, що деякі з них можуть бути винятково мирними або винятково бойовими (силовими), інші почавшись як не бойові, під час дій (операцій) можуть перерости в силові та навпаки, за рішенням воєнно-політичного керівництва можуть бути тільки бойовими або мирними, залежно від обстановки.

З точки зору західних фахівців, термін “воєнні операції в умовах відсутності війни” (Military Operations Other Than War) є збірним. Він поєднує широкий спектр дій військ (сил) – від демонстрації військової сили до збройної інтервенції, а також дій, спрямованих на рішення так званих задач, що не властиві ЗС. Під останніми розуміються дії військ (сил) щодо надання допомоги цивільним адміністративним структурам у рішенні задач економічного, екологічного, інформаційного, пропагандистського, психологічного, поліцейського, митного й іншого характеру з метою мінімізації можливого збитку; участі у ліквідації наслідків природних і техногенних катастроф, діяльності терористів і екстремістів, а також для сприяння рішенню задач гуманітарної, культурної й освітньої спрямованості [7].

Одним із головних принципів ефективних цивільно-військових стосунків, властивих західним демократіям, є спільна відповідальність за стан національної оборони і ефективне використання складових держави, що її забезпечують. Це означає, що уряди встановлюють оборонні цілі і забезпечують їх виконання відповідними ресурсами, а органи військового управління – забезпечують боєготовність ЗС, інших визначених структур (формувань, сил) з метою досягнення конкретних цілей забезпечення національної безпеки.

Практично всіма країнами світу визнана необхідність об'єднання вищої ланки державного і військового управління, особливо за умов введення правового режиму воєнного стану та призначення глави держави Верховним Головнокомандувачем. Цим самим підкреслюється головна вимога до сучасних систем управління обороною держави. Разом з тим, основна полеміка між провідними воєнними теоретиками розгорнулася у поглядах на різні моделі управління складовими ВОД.

У прийнятій у багатьох західних країнах “англосаксонській” (західній) моделі організації ЗС, вищий орган їх безпосереднього керівництва (Комітет начальників штабів або йому подібний орган) не стільки керує видовими структурами, скільки координує їх дії, на відміну від “пруської” (східноєвропейської) моделі, відповідно до якої головнокомандувачі видів ЗС замикаються на начальника Генерального штабу,

який жорстко регламентує їх діяльність. На думку багатьох воєнних теоретиків Заходу, найбільш яскравим представником останньої моделі були ЗС СРСР. Вони відзначають, що концепція централізованого державного керівництва СРСР вплинула на створення “понадцентралізованого” керівництво розвитком ЗС [12]. Такий підхід не залишав ніяких перспектив іншим складовим ВОД, позбавляючи їх можливості гнучкого і збалансованого вибору напрямків власного розвитку В зв'язку з цим, західні військові теоретики прийшли до висновку, що при виборі напрямків подальшого розвитку воєнної сфери варто шукати третій шлях, не прив'язаний жорстко ні до “англосаксонської”, ні до “пруської” моделей. На їх погляд, воєнні дії уже в даний час і тим більше в майбутньому можуть вестися тільки “об'єднано” [10]. Це створення міжвидових або об'єднаних формувань, в яких здійснюється тісна взаємодія різних структурних компонентів, при одночасному створенні нових (або реформуванні існуючих) органів управління на всіх рівнях державного керівництва.

Метою статті є аналіз та узагальнення основних тенденцій в удосконаленні законодавчої бази щодо залучення воєнної складової держав до локалізації сучасних загроз, розвитку організаційно-штатних структур, форм і способів підготовки органів управління оперативного-стратегічної ланки провідних країн світу та НАТО у відповідності до сучасних загроз та викликів світовій спільноті.

Основний матеріал

Слід зазначити, що політична нестабільність, воєнно-політичні конфлікти поблизу кордонів України можуть призвести до локальної та регіональної напруженості. До загроз “нового спектра”, які можуть поширитися на територію України, слід віднести широкий діапазон викликів – від політичного втручання у внутрішні справи України, воєнно-політичного тиску з демонстрацією сили, розвідувально-диверсійної діяльності, економічного шантажу із застосуванням заходів і санкцій економічної блокади, припинення поставок енергоресурсів до застосування воєнної сили. Безпека нашої держави є суб'єктом широкого спектра воєнних та невоєнних загроз, які в більшості випадків неможливо заздалегідь передбачити. Відповідно виникає нагальна потреба у вивченні передового досвіду провідних країн світу та НАТО.

Так, процес реформування СВ США у широкому плані передбачає створення військ нового типу (Objective Force - «цільові сили»). Дане поняття розглядається в концептуальному документі «Армійська перспектива - 2010» (Army Vision - 2010). Основу нової концепції складає сукупність прогнозованих бойових можливостей як окремих формувань, так і сухопутних військ у цілому.

У статутних документах ЗС США і провідних західноєвропейських держав, а також у керівних документах Північноатлантичного союзу чітка класифікація воєнних операцій як форми воєнних дій не при-

водиться. Однак, при цьому приділяють серйозну увагу нетрадиційним воєнним операціям, які на їх погляд підрозділяються на ті, що стабілізують та ті, що забезпечують, визначені 10 різновидів операцій стабілізації обстановки: миротворчі, з надання допомоги в забезпеченні внутрішньої безпеки іноземним державам, з надання допомоги з метою забезпечення національної безпеки, по забезпеченню гуманітарної і цивільної допомоги, підтримці повстанських рухів, по підтримці боротьби з наркобізнесом, евакуації цивільного населення, контролю за озброєнням, з демонстрації сили та боротьби з тероризмом [11]. Слід звернути увагу, що після великомасштабних терористичних актів 11 серпня 2001 року на території США воєннополітичне керівництво країни виділило в пріоритетний напрям проблему забезпечення внутрішньої безпеки. Що обумовлено необхідністю прийняття заходів з метою попередження дестабілізації внутрішньополітичної та соціальної ситуації в країні обумовлених можливими цивільними заворушеннями, стихійними лихами, техногенними катастрофами тощо.

Вивчення світового досвіду дає змогу зробити висновок, що методологічною базою та документально-юридичною основою правового врегулювання використання воєнних структур в середині держави є системний підхід та пакет цільових нормативно-правових документів. Цей пакет, забезпечує правове врегулювання застосування збройних сил США при вирішенні задач забезпечення внутрішньої безпеки і боротьби з тероризмом та складається, на думку американських фахівців-правознавців, із трьох основних блоків: базових концептуально-настановних документів, федеральних законів і підзаконодавчих актів.

Базовим законодавчим актом є “Стратегія національної безпеки”, на основі якої розроблені “Стратегія національної оборони” і “Національна військова стратегія”, під кожен з найбільш небезпечних існуючих або імовірних загроз, які закладають основу для формування правових підстав застосування ЗС з метою забезпечення національної безпеки, включаючи внутрішню. З метою розширення правової бази боротьби з тероризмом і посилення ролі міністерства оборони і збройних сил країни в забезпеченні внутрішньої безпеки конгрес США прийняв шість нових законів: у 2001 році – “Патріотичний акт”, “Про безпеку авіації і транспорту”, у 2002 році – “Про внутрішню безпеку”, “Забезпечення безпеки в області охорони здоров'я, готовності і реагування на біотероризм”, “Про посилення безпеки кордонів і реформуванні візового режиму”, а також “Про безпеку морського транспорту”.

До блоку федеральних законів США слід віднести наступні основні напрямки залучення ЗС та законодавчі акти, які цей процес регламентують:

- участь ЗС в операціях по встановленню законності та правопорядку в державі (забезпечується у відповідності до положень закону “Про використання ЗС у випадку цивільних безпорядків”, Тома 10 “Карно-процесуальний кодекс”, Зведення законів США; місце і роль міністерства армії в ліквідації цивільних

безпорядків особливо визначається Томом 32 “Національна оборона”, у відповідності до положень якого міністр армії несе відповідальність за координацію зусиль всіх воєнних структур задіяних в цих операціях, передбачається також прийняття оперативних рішень безпосередньо командирами окремих частин без отримання відповідних наказів);

- участь ЗС в операціях у боротьбі з тероризмом на території США (обумовлена “Програмою уряду щодо боротьби с тероризмом”, Законами “Про боротьбу с тероризмом”, „Про антитероризм і ефективність застосування смертного вироку”, „Національною стратегією боротьби з тероризмом” (2003), в яких чітко визначено умови залучення військових формувань при здійсненні терористичного акту проти військового об'єкту та поза зони відповідальності; додатково відпрацьовуються спеціальні меморандуми щодо взаємодії з федеральними органами та відомствами;

- участь ЗС в операціях надання допомоги цивільним структурам (визначається положеннями глави 18 “Підтримка міністерством оборони цивільних правоохоронних органів” Тома 10 Зводу законів США, який конкретизує види підтримки, що здійснюють військові структури, а також порядок їх виконання);

- участь ЗС в операціях у боротьбі з наркобізнесом (здійснюється на основі прийнятої “Національної стратегії контролю над наркотиками” (2003), в якій воєннополітичне керівництво США визначає необхідність залучення військових структур для підвищення ефективності боротьби з наркобізнесом, при цьому задача не є самостійною і зводиться до надання допомоги відповідним правоохоронним органам та спецслужбам; досягається чітким розмежуванням сфер відповідальності; здійснюється по таким напрямкам як обмін розвідувальною інформацією та технічна підтримка);

- участь ЗС в операціях з ліквідації наслідків стихійних лих, значних аварій та катастроф (регламентується законом Стеффорда, відомого як Закон “Про надання допомоги в ліквідації наслідків стихійних лих” Тому 42 Зводу законів США, відповідно до якого президент делегує повноваження щодо відпрацювання програми дій Федеральному управлінню по діях в надзвичайних умовах (ФЕМА), яке з 2003 року входить до складу Міністерства внутрішньої безпеки; без санкції якого залучення частин та підрозділів Міністерства оборони не здійснюється);

- участь ЗС в операціях проти розповсюдження зброї масового ураження (організовується на підставі закону “Про захист від зброї масового ураження” (1996), в сучасних умовах у міністерстві оборони США завершено формування в складі об'єднаного стратегічного командування ЗС центра по боротьбі з загрозами поширення і застосування зброї масового ураження (USSTRATCOM Center for Combating Weapons of Mass Destruction). Створений центр призначений для координації діяльності органів державного і воєнного управління, що мають задачі по боротьбі з погрозами поширення і застосування цієї зброї проти Сполучених Штатів і їх союзників.

В якості підзаконодавчих актів, обов'язкових до виконання, виступають вищезазначені статuti, інші настанови та інструкції, директиви міністерств та відомств. Найбільш важливими з них є директиви міністра оборони США № 2000.12 "Антитерористична програма Міністерства оборони США" (2003), № 3025.15 „Про надання військової допомоги цивільним органам влади”, № 3150.8 "Дії Міністерства оборони по реагуванню на радіологічні інциденти". Додатковим джерелом правової бази застосування військових структур у середині країни є законодавство штатів, які регулюють питання підготовки і залучення формувань національної гвардії (НГ), що знаходяться в підпорядкуванні губернаторів штатів.

Вищезгадані пакети цільових юридичних документів містять конкретні нормативно-правові положення, що визначають і регулюють правові аспекти застосування ЗС із метою забезпечення внутрішньої безпеки США. При цьому вони тісно ув'язані з операціями збройних сил на континентальній частині країни.

В сучасних умовах воєнно-політичним керівництвом значної кількості країн світу зроблений висновок, що в умовах появи нових загроз національній безпеці трактувати концепцію "об'єднаності" доречно в більш широкому плані. Вона передбачає забезпечення координації дій та організації взаємодії не тільки між видами ЗС, але і між всіма складовими системи забезпечення національної безпеки держави. Концепція "об'єднаності" не обмежується тільки воєнною сферою, а стосується також зусиль всього суспільства, у тому числі його цивільної складової.

У зв'язку з цим, необхідно відмітити і особливості організації оперативно-стратегічної підготовки в провідних країнах світу, які відбуваються на сучасному етапі розвитку системи забезпечення їх національної безпеки. При підготовці органів керування оперативно-стратегічної ланки, основна увага керівництва передових держав світу зосереджується на створенні ефективної єдиної системи управління, зв'язку, розвідки, автоматизації, яка охопить всі структури, що забезпечують національну безпеку держав. Значна увага приділяється забезпеченню ефективної взаємодії різних компонентів ЗС і цивільних структур при проведенні різноманітних операцій [4, 5, 9, 13]. Такий підхід зумовив перебудову органів управління воєнної складової передових країн світу стосовно локалізації можливих криз в сучасних умовах. Це полягає у створенні в кожному із регіональних об'єднаних командувань ЗС США постійних штабів об'єднаних оперативних формувань (ПШ ООФ) для забезпечення втілення в життя міжвидових можливостей для реагування на конфлікти і кризи по всьому світі. Головною метою цих заходів було досягнення ефекту створення якісно нової воєнної складової через підготовку нормативно-правової бази "зверху" і паралельно з цим – практичне втілення у життя ідеї об'єднаності "знизу" – через створення міжвидових об'єднаних оперативних формувань [13].

Разом з тим у середовищі військової еліти ця ідея на початковому етапі не знайшла підтримки. Це пояснюється багатьма причинами, але головна полягала у небажанні керівників видів ЗС, різноманітних відомств і навіть функціонуючих міжвидових (об'єднаних) структур ділитися будь-якими повноваженнями, що фахівці назвали "елементарним видовим егоїзмом". Необхідно визнати, що таке положення справ цілком притаманно і сучасному стану організації цивільно-військового управління в Україні.

Терористичні акти 2001 року підтвердили необхідність створення ПШ ООФ, але головним вже стало питання яким чином вони повинні бути організовані. У ході аналізу проблеми була визначена оптимальна чисельність ПШ ООФ – це 50-70 військових і цивільних спеціалістів в областях, які необхідні для ефективного функціонування штабу. Разом з тим, керівництво МО США вказує на неприпустимість стандартизації у формуванні постійних штабів. Відповідні командувачі наділені широкими повноваженнями у сфері визначення, якими конкретно спеціалістами доцільно укомплектовувати підпорядковані їм ПШ ООФ.

У підсумку військове керівництво НАТО визнало перевагу організації штабу на постійній основі для керівництва конкретними діями щодо ліквідації різноманітних криз. Таким чином було офіційно визнано, що формування ПШ ООФ за рахунок військових і цивільних спеціалістів в кожному із регіональних об'єднаних командувань ЗС США не тільки підвищує рівень реагування воєнної організації Сполучених Штатів на потенційні військові кризи і конфлікти у світі, але є наступним важливим кроком у напрямку подальшого якісного удосконалення воєнних складових держав альянсу.

Разом з тим, терористичні акти 2001 року підтвердили необхідність створення постійних штабів ООФ, але головним вже стало питання яким чином вони повинні бути організовані. У ході аналізу проблеми була визначена оптимальна чисельність штабу ООФ – це 50-70 військових і цивільних спеціалістів в областях, які необхідні для ефективного функціонування штабу. Разом з тим, керівництво МО США вказує на неприпустимість стандартизації у формуванні постійних штабів. Відповідні командувачі наділені широкими повноваженнями у сфері визначення, якими конкретно спеціалістами доцільно укомплектовувати підпорядковані їм постійні штаби ООФ.

Створений Об'єднаний оперативний штаб (ООШ) ЗС Великобританії відповідає за планування і оперативне управління операціями, які проводяться британським командуванням самостійно, а також зі згодою НАТО або ООН, працює у тісному контакті зі штабом оборони Великобританії, у процесі планування операцій і приймає участь у формуванні воєнної політики держави. Створення такого штабу було направлено на забезпечення ефективного управління, усунення небажаної спеціалізації, дублювання і відомчої роз'єднаності. На оперативному і тактичному рівнях штаб займається питаннями планування, орга-

нізації взаємодії з НАТО, оперативним керівництвом національними воєнними операціями (у тому числі при ліквідації надзвичайних ситуацій). Цей орган забезпечує весь процес управління операцією – від її планування до повної реалізації, а також узагальнює і аналізує отримані результати. На думку британського воєнного керівництва, такий механізм забезпечує узгодження дій по задачам, місцю і часу всіх складових, які приймають участь при проведенні операцій [9].

Останнім часом, поряд з поглибленням політичної й економічної інтеграції країн Європи в рамках Європейського союзу активізовані інтеграційні процеси у воєнній сфері. Їх аналіз свідчить, що, незважаючи на наявні розбіжності і насторожене відношення до них з боку США, реальних перспектив набуває створення об'єднаної військової структури Євросоюзу – «європейської армії». Перед нею поставлені конкретні задачі: спільна оборона країн – членів ЄС, проведення операцій з локалізації кризових ситуацій, а також здійснення гуманітарних місій. Значна увага в ЄС приділяється також стабілізації обстановки в різних регіонах у післяконфліктний період, що передбачає проведення заходів щодо остаточного роззброювання незаконних формувань, захопленню або знищенню їх лідерів, наданню допомоги місцевій владі в створенні силових структур, вирішенню гуманітарних задач.

Досвід операцій у колишній Югославії засвідчив, що після придушення збройного опору міжнародні миротворчі контингенти зіштовхувалися з необхідністю рішення невластивих для збройних сил задач: боротьба зі злочинністю, припинення масових заворушень, організації системи адміністративного управління, рішення найбільш гострих соціально-гуманітарних проблем місцевого населення, відновлення об'єктів комунального господарства, енергетики, транспорту. У зв'язку з цим, керівництво ЄС у рамках реалізації європейської політики безпеки й оборони особливу увагу приділяє створенню і розвитку ефективної системи управління силами реагування на кризові ситуації [5]. Відповідно сформовані вищі органи воєнного управління: воєнний комітет і воєнний штаб Євросоюзу, на який покладена безпосереднє керівництво військовими структурами Євросоюзу, планування діяльності воєнного комітету, підготовка проектів його рішень і їх реалізація.

Одним з основних його структурних підрозділів є Управління воєнно-цивільних відношень, яке відповідає за планування, підготовку і проведення відповідних операцій і місій Євросоюзу. Воно включає оперативний центр і відділ стратегічного планування. При виникненні кризової ситуації, оперативний центр за рішенням Ради ЄС, повинний досягти повної оперативної готовності і приступити до керівництва операцією або місією Євросоюзу. Відділ стратегічного планування займається прогнозуванням виникнення і розвитку надзвичайних ситуацій з метою підвищення оперативності дій і завчасної підготовки до дій з урахуванням наявних воєнних і цивільних ресурсів і особливостей конкретної ситуації.

Подальшим заходом розвитку цієї системи поглядів на удосконалення воєнної сфери, стало рішення про реорганізацію об'єднаних збройних сил. Основним змістом даної реформи є перехід до структури сил, що забезпечує універсальність застосування формувань різних структур. Зокрема, для сухопутних військ була розроблена концепція створення армійських корпусів швидкого розгортання (NATO Rapid Deployable Corps – NRDC) [8].

При формуванні АК ШП особлива увага приділялася створенню органів управління. Відповідно до вимог, встановлених в НАТО, вони повинні забезпечувати надійне і стійке керівництво підлеглими силами і засобами в операціях різного характеру і масштабу протягом тривалого періоду часу. В інтересах приведення штабів армійських корпусів у відповідність до визначених завдань, встановлені єдині стандарти щодо їх організаційно-штатної структури в кризовій ситуації або у воєнний час. Так, характерним для організаційної структури органів керування всіх АК ШП є створення управління операцій у тиловому районі, до складу якого входять підрозділи військово-цивільної взаємодії, планування і координації дій, функції яких притаманні нашому розумінню організації взаємодії і територіальної оборони. Слід визнати, що на першому етапі будівництва ЗСУ, якраз такі підрозділи були створені в армійських корпусах нашої держави (Центр територіальної оборони армійського корпусу). Разом з тим, не повною мірою продумана система реформування, призвела до їх ліквідації. Типова існуюча організаційно-штатна структура АК ШП країн НАТО та пропозиції щодо відновлення такої структури в наших ЗС представлена на рис. 1.

Особливої уваги, на наш погляд, заслуговує розгляд питання щодо організації системи охорони тилу та підготовки відповідних фахівців об'єднаного угруповання військ, як складової частини територіальної оборони. Досвід другої світової війни показав, що на четверту добу фашистської агресії були створені управління охорони фронтів діючих армій на базі прикордонних управлінь прикордонних округів, але як показав досвід першого року війни, таке рішення з'явилося малоцільним, тому в травні 1942 року було створено Спеціальне управління по охороні тилу Червоної армії при Головному управлінні внутрішніх військ НКВС. Однак робота і цих органів, в основному була спланована у відриві від дій військового командування. Війська НКВС та прикордонні війська, які діяли у фронтовому тилу вирішували питання самостійно, не були об'єднані єдиним командуванням, яке було б спроможним застосувати усі дії їх службово-бойової діяльності в інтересах військ фронту (армій). Як показав досвід війни, повинно бути не тільки оперативне, а безпосереднє підпорядкування всіх військ (формувань), які діють в тилівій смузі начальнику охорони тилу фронту. Тому, лише у 1943 році було створено Головне управління по охороні тилу діючих армій, фронтів, яке координувало застосування сил та засобів різних відомств, які знаходилися в тилівій смузі.

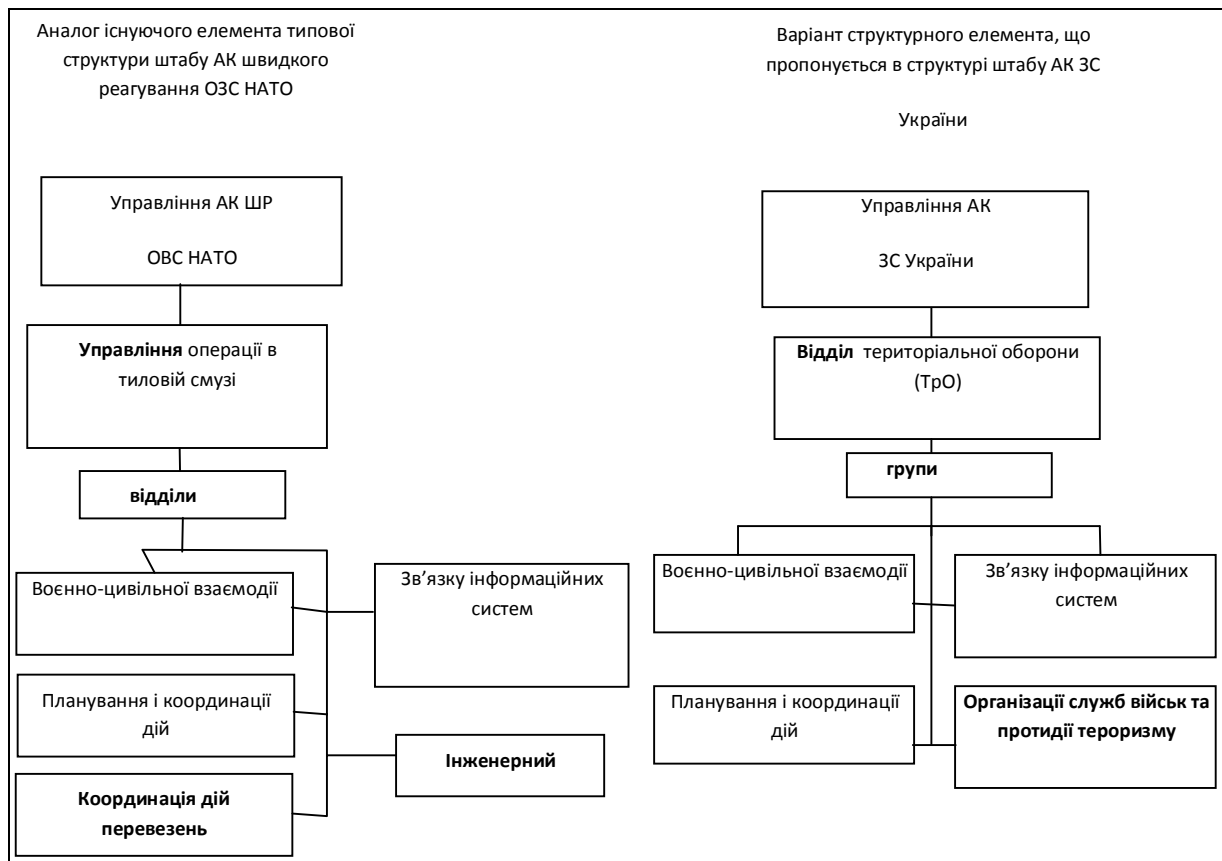

Рис. 1. Організаційно-штатна структура елемента цивільно-військових відносин (територіальної оборони) в структурі управлінь армійського корпусу

З 1957 року у ЗС СРСР завдання по охороні тилу було покладено на управління тилу військових округів, в 1967 році вийшов проект «Наставлення по охороне фронтового тыла», який в першу чергу стосувався дивізії охорони тилу (кадру), де була спроба відновити досвід війни, але цей проект подальшого втілення у життя не знайшов. В подальшому, дві дивізії (кадру) Прикарпатського військового округу були переформовані в бригади тилу Західного оперативного командування, а в подальшому виключені зі схеми мобілізаційного розгортання. Таким чином, на сьогоднішній день практично відсутня діюча система охорони тилу оперативного угруповання військ. Саме тому ця задача стає актуальною для системи територіальної оборони і організації підготовки відповідних фахівців.

Одна з важливих особливостей удосконалення організації цивільно-військових відносин стосується їх всебічного аналізу та вивчення під час практичної реалізації у ході планування та виконання заходів територіальної оборони (ТрО). В сучасних умовах переважна більшість країн світу приділяє серйозну увагу її розвитку. Так, фахівцям відомо, що найбільшого розвитку система територіальної оборони знайшла в Німеччині. Подальшого розвитку система територіальної оборони набула за останні роки і у наших сусідів Польщі та Білорусі.

Так в Польщі, додатково в системі ТрО передбачається ведення так званих нерегулярних воєнних

дій, до яких вони відносять: розглядання системи територіальної оборони як тотальної підготовки держави до оборони; підготовку військово навчених ресурсів (резервів); ведення партизанських дій у випадку тимчасового захоплення території; підготовку міст до кругової оборони за рахунок використання в першу чергу місцевого населення. У нас же цьому питанню уваги поки приділяється недостатньо, і це при наявності величезного практичного досвіду. Кардинальні зміни в систему державного та воєнного управління змусило уряд Польщі внести не стільки входження в НАТО, а й ще цілий ряд об'єктивних факторів, основним з яких є широкомасштабна повінь 1997 року, яка нанесла державі значних збитків. В ході ліквідації наслідків повені було з'ясовано, що існуюча система державного та воєнного управління не спроможна ефективно впливати на своєчасне і цілеспрямоване реагування на хід виконання заходів щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. На підставі детального аналізу ситуації, були розроблені пропозиції які стосувались не тільки удосконалення системи державного і воєнного управління при ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій в умовах мирного часу, але і одночасно стосувались особливого періоду.

Подібні заходи впроваджуються у Республіці Білорусь, як зазначив начальник генерального штабу їх ЗС: «Однією із складових частин системи забезпечення воєнної безпеки Білорусі є територіальна оборона.» [6].

Висновки

Одним із основоположних заходів забезпечення обороноздатності держави слід вважати побудову стійкої системи державного та військового управління, яка складає основу забезпечення обороноздатності держави, їх органічного поєднання на підставі досконалої законодавчої бази та нормативно-правових документів

Сучасний воєнний конфлікт – якісно нове явище, аналіз якого вимагає переробки сформованих концепцій розвитку суспільства й уточнення категорійного апарата. Основна його особливість полягає навіть не в засобах і способах збройної боротьби, а в сукупності використання напрямків, технологій невоєнних і воєнних засобів, у діалектиці їхнього взаємозв'язку і філософії застосування в тій чи іншій військово-політичній ситуації, що в свою чергу вимагає перегляду підходів до організації бойової (спеціальної) підготовки складових ВОД.

На наш погляд, у процесі реформування Воєнної організації України, потрібно шукати власні шляхи, що відповідають нашим національним інтересам, історичному досвіду, сучасним поглядам на застосування складових ВОД та менталітету. В зв'язку з цим немає потреби просто копіювати, але є сенс враховувати досвід країн, які долають труднощі цього болісного процесу. Універсального вирішення немає, але є чимало корисних моделей, які можуть бути використані в процесі удосконалення власної ВОД.

Все вищезазначене потребує постійного моніторингу у воєнно-політичній та воєнній стратегічній обстановці навколо України, прогнозу тенденцій її розвитку, вивчення досвіду передових країн світу щодо удосконалення організаційно-штатних структур в ланках органів управління оперативно-стратегічної ланки та розвитку форм і способів їх підготовки виходячи із сучасних загроз, вжиття усіх можливих запобіжних заходів щодо недопущення втягнення нашої держави у воєнний конфлікт. Одним із ефективних засобів є подальший розвиток системи територіальної оборони держави, основу якої якраз і складає організація тісної взаємодії між складовими ВОД та ефективного здійснення державного управління ними з метою захисту територіальної цілісності та незалежності нашої держави

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ОРГАНИЗАЦИОННО-ШТАТНЫХ СТРУКТУР, ФОРМ И СПОСОБОВ ПОДГОТОВКИ ОРГАНОВ УПРАВЛЕНИЯ ОПЕРАТИВНО-СТРАТЕГИЧЕСКОГО ЗВЕНА ПЕРЕДОВЫХ СТРАН МИРА И НАТО: ОПЫТ ДЛЯ УКРАИНЫ

Г. В. Ефимов

Статья посвящена анализу некоторых аспектов военных реформ, свойственных ведущим государствам мира и НАТО которые касаются совершенствования организационно - штатных структур органов управления оперативно – стратегического уровня, внесения корректив в формы и способы подготовки штабов объединенных оперативных формирований вооруженных сил США, Великобритании и других государств альянса. Основное внимание сосредоточено на изменениях в системах их оперативной подготовки на основе приобретенного опыта во время выполнения боевых задач в военных конфликтах начала XXI века. Определяется необходимость их изучения для последующей трансформации системы подготовки органов управления Вооруженных Сил Украины.

Ключевые слова: оперативная подготовка штабов, нетрадиционные военные операции, концепция «объединенности», трансформация системы оперативной подготовки.

Список літератури

1. Про основи національної безпеки України: Закон України № 964/2003 від 19.06.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.infodisk.com.ua.
2. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України № 105/2007 від 12.02.2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.infodisk.com.ua.
3. Про територіальну оборону України: Указ Президента України № 918/2001 від 02.10.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.infodisk.com.ua.
4. Волох Е. Правовые основы применения вооруженных сил Великобритании / Е. Волох // Зарубежное военное обозрение. – 2007. – № 1. – С. 12 – 16.
5. Григорьев Г. Планы североатлантического союза по совершенствованию структуры коалиционных органов управления ОВС НАТО / Г. Григорьев // Зарубежное военное обозрение. – 2003. – № 12. – С. 2 – 7.
6. Гурульов С. Что в активе реформы / С. Гурульов // Красная звезда. – 2004. – № 18 (4834). – 21 янв.
7. Іващенко Г. Особливості основних положень польових статутів 100–6 та 100–34 Збройних Сил США [Текст] / Г. Іващенко // Наука і оборона. – 2004. – № 4. – С. 29 – 32.
8. Клименко С. Армейские корпуса быстрого развертывания ОВС НАТО / С. Клименко // Зарубежное военное обозрение. – 2004. – № 10. – С. 27 – 29.
9. Куликов П. Объединенный оперативный штаб ВС Великобритании / П. Куликов // Зарубежное военное обозрение. – 2005. – № 3. – С. 8–11.
10. Медин А. Владимиров В. Концепция строительства сухопутных войск США нового типа. / А. Медин // Зарубежное военное обозрение. – 2004. – № 3. – С. 26 – 30.
11. Мзимов Ю. Правовые основы применения ВС США в целях обеспечения внутренней безопасности страны / Ю. Мзимов // Зарубежное военное обозрение. – 2006. – № 6. – С. 2 – 9.
12. Печуров С. Смещение акцентов в боевой и оперативной подготовке Вооруженных сил США [Текст] / С. Печуров // Зарубежное военное обозрение – 2004. – № 10. – С. 8 – 10.
13. Печуров С. К вопросу о создании постоянных штабов объединенных оперативных формирований ВС США / С. Печуров // Зарубежное военное обозрение. – 2005. – № 1. – С. 8 – 12.
14. Резяпов Н. Асимметричные угрозы национальным интересам США / Н. Резяпов // Зарубежное военное обозрение. – 2005. – № 3. – С. 2 – 7.

Надійшла до редколегії 12.05.2011

Рецензент: д-р техн. наук, проф. А.М. Зубков, Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Львів.

TENDENCIES OF ORGANISATIONAL AND STAFF STRUCTURES DEVELOPMENT, FORMS AND MEANS OF TRAINING OF OPERATIONAL STRATEGIC ELEMENT COMMAND UNITS OF LEADING WORLD AND NATO COUNTRIES: EXPERIENCE FOR UKRAINE

G.V. Yefimov

The article is devoted to the analysis of some aspects of military reforms, characteristic for leading states of world and NATO relating to the improvement of the organizational and staff structures of operational strategic level command units, amending forms and means of training of joint operational formations staffs of the Armed Forces of the USA, Great Britain and other alliance members. The main accent is focused on the changes in operational training systems on the basis of experience gained during combat tasks accomplishment in military conflicts in the beginning of the XXI century. It determines the necessity of their study for further transformation of Ukrainian Armed Forces command units training system.

Keywords: *operational training of joint operational formations staffs, non-conventional military operations, concept of “unity”, transformation of operational training system.*